

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบลวดลายกระบวนการผลิตผ้าบาติกในจังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยประยุกต์ที่เน้นกระบวนการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พยายามที่จะพัฒนาลักษณะรูปแบบลวดลายกระบวนการผลิตผ้าบาติกตามความต้องการ ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติกชุมชนวังเจียว-วังขาว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ทุกขั้นตอนตามแผนภาพสรุปขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติกและผู้ที่เกี่ยวข้องตามลำดับ สำหรับข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับเรื่องวิจัยจะขอเสนอเป็นประเด็นเพิ่มเติมดังนี้

1. ลักษณะรูปแบบและเทคนิคกระบวนการที่ใช้ในการผลิตผ้าบาติก

ลักษณะรูปแบบหรือเทคนิคที่ใช้ในการผลิตชิ้นงานผ้าบาติก ที่ปรากฏให้เห็นจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ ผ้าบาติกแบบข้อมสี่และผ้าบาติกแบบระบายสี ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะลักษณะรูปแบบของผ้าบาติกแบบระบายสีที่กำลังนิยมและได้รับการเผยแพร่อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะรูปแบบและเทคนิคต่าง ๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเทคนิควิธีการที่ผู้วิจัยได้มาจากประสบการณ์ของตนเอง การค้นคว้าและทดลองปฏิบัติจริง ตลอดจนสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้รู้เกี่ยวกับงานผ้าบาติกเพื่อต้องการที่จะได้รูปแบบที่แปลกใหม่หลากหลายและเป็นที่ยอมรับ นิยมบริโภคกันในท้องตลาด โดยขอกล่าวเป็นตัวอย่างในภาพรวมถึงลักษณะรูปแบบและเทคนิคการผลิตที่ปรากฏในปัจจุบันดังต่อไปนี้

1.1 ผ้าบาติกพื้นขาว คือ ผ้าบาติกที่มีพื้นที่ส่วนมากเป็นสีขาว รูปร่างของลวดลายที่ปรากฏบนพื้นผ้าจะเป็นสีต่าง ๆ เป็นลายเส้นหรือระบายสีตัวลายเป็นสีอ่อนแก่ตามลำดับ ในการผลิตจะเขียนเส้นเทียนเป็นลวดลายให้มีปริมาณเนื้อที่มากกว่าส่วนที่เป็นพื้น เมื่อนำไประบายสีแล้วรูปร่างของลวดลายจะปรากฏเด่นชัดอยู่บนพื้นผ้าสีขาว นิยมนำมาทำเป็นงานผลิตภัณฑ์ผ้าเช็ดหน้า ผ้าตัดชุดสุภาพบุรุษ-สตรี หรือผ้าคลุมศีรษะ เป็นต้น

1.2 ผ้าบาติกพื้นดำ เป็นผ้าบาติกที่มีลวดลายเป็นสีสันต่าง ๆ นิยมระบายสีลวดลายสดใบบนพื้นสีดำมีลายเทียนสีขาวทำให้ดูเด่นชัด นำมาผลิตเป็นผ้าพันคอ ผ้าคลุมหมม หรือผ้ามัดหมย สตรีดูสดใสสวยงาม ตรงกันข้ามกับผ้าบาติกพื้นขาว

1.3 ผ้าบาติกพื้นสี เป็นลักษณะของผ้าบาติกโดยทั่วไปที่นิยมนำเอาผ้าขาวหรือผ้าพื้นสีอ่อนมาเขียนลวดลายด้วยน้ำเขียนลักษณะต่าง ๆ แล้วลงสีต่าง ๆ บนตัวลายมีสีอ่อนแก่ตามลำดับแล้วจึงลงสีพื้น เกิดเป็นลักษณะรูปและพื้นบนเส้นสีขาวของผ้าที่ถูกกันด้วยน้ำเขียนไม่ให้ติดสีจะมี 2 ลักษณะคือ ถ้าตัวลายสีอ่อนพื้นจะสีแก่ ถ้าตัวลายสีแก่พื้นจะสีอ่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาผลิตเป็นงานผลิตภัณฑ์นานาชนิด เพราะเป็นแม่แบบหรือพื้นฐานของผ้าบาติก

1.4 ผ้าบาติกพื้นที่ทับซ้อนกันของสี เป็นผ้าบาติกที่มีกระบวนการสร้างงานระบายสีให้เกิดมิติต่าง ๆ ในผลงาน โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบของลวดลายแต่จะให้ความรู้สึกของสีที่ทับหรือซ้อนกัน โดยการใช้แปรงหรือพู่กันจุ่มน้ำเขียนแล้วสะบัดหรือปาดเส้นเขียนลงบนผ้าขาวเกิดร่องรอยต่าง ๆ ตามความรู้สึกของผู้สร้างงานแล้วนำไประบายสีในส่วนที่ผ้าไม่ติดเขียนทีละชั้น โดยเริ่มจากสีอ่อนไปหาสีแก่ ค่อย ๆ เก็บสีไปเรื่อย ๆ จนเกิดความรู้สึกเป็นมิติตั้งแต่ 2 สีขึ้นไปมีน้ำเขียนเป็นตัวกันให้ความรู้สึกคลื่นกล ระยะเวลาไล่-ไกลที่เป็นพื้นฐานของการสร้างงานจิตรกรรมเทคนิคบาติกต่อไป

1.5 ผ้าบาติกพื้นที่งานจิตรกรรมตกแต่งฝาผนัง เทคนิคการทำผ้าบาติกพื้นที่งานจิตรกรรมตกแต่งฝาผนัง เป็นกระบวนการสร้างงานจิตรกรรมโดยใช้เทคนิคการทำผ้าบาติกเข้าช่วยลักษณะของผลงานจึงแตกต่างไปจากงานผ้าบาติกโดยทั่วไป เพราะเป็นการนำเอากระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ ของการทำผ้าบาติกมารวมไว้ในผลงานชิ้นเดียวเพื่อให้ได้มาซึ่งงานจิตรกรรมเทคนิคผ้าบาติกระบายสี ผู้สร้างงานจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบศิลป์ หลักการเขียนภาพ ทักษะการเขียนเขียน หลักการและทฤษฎีสี เทคนิคและกระบวนการต่าง ๆ ของการสร้างงานผ้าบาติก โดยเริ่มต้นจากการร่างภาพลงบนผ้าขาวที่ต้องมีการออกแบบเรื่องราวเป็นภาพสเก็ตที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ก่อน เช่น การเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับปลาใต้ท้องทะเล จะต้องร่างรูปร่างของปลา การจัดภาพตามองค์ประกอบศิลป์ด้วยดินสอสีตามแบบสเก็ต แล้วจึงใช้ชั้นตั้งเขียนน้ำเขียนตามรอยดินสอที่ร่างไว้ โดยคำนึงถึงระยะเวลาไล่-ไกล และจุดเด่นของภาพ การระบายสีเริ่มจากการลงสีอ่อนก่อนตามหลักการของการระบายสีน้ำและเทคนิคการพื้นที่ทับซ้อนกันของสี จนได้เรื่องราวสีสันที่มีมิติระยะเวลาไล่-ไกลตามความเป็นจริงแล้วลอกเขียนออกด้วยการรีด เคลือบน้ำยาเคลือบ (โซเดียมซิลิเกต) ชักน้ำสะอาดตามขั้นตอนและกระบวนการทำผ้าบาติกต่อไป (ราชการสัมภาน์, 2550)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นลักษณะและวิธีการสร้างงานผ้าบาติกที่ปรากฏอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดในปัจจุบันที่ผู้ผลิตและผู้บริโภคงานยอมรับว่าเป็นผ้าบาติกของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นต้นแบบของผลงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคใต้ “ผ้าบาติก”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบลดลดยกระบวนการผลิตผ้าบาติกในจังหวัดสงขลา โดยเฉพาะแหล่งผลิตชุมชนวังเขิว-วังขาว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ให้มีรูปแบบลดลดยที่หลากหลาย มีวิธีการและกระบวนกรด้านการออกแบบรูปแบบลดลดยสามารถนำทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์มาใช้ในการจัดวางลดลดยได้อย่างเหมาะสม ผลผลิตได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าบาติก (มพช.) ที่มีคุณภาพและมูลค่าการผลิตเพิ่มขึ้น

3. ประชากรที่ทำการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกแหล่งผลิตที่เกิดจาก การรวมกลุ่มของบุคคลภายในชุมชนวังเขิว-วังขาว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีความต้องการจะพัฒนารูปแบบลดลดยกระบวนกรผลิตผ้าบาติกและสนใจที่จะให้ผลผลิตได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าบาติก (มพช.)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจความคิดเห็น ที่ประกอบด้วยลักษณะรูปแบบลดลดยที่ปรากฏพร้อมคำถามปลายเปิดและปลายปิด ลักษณะของคำถามเป็นการถามทัศนคติและความคิดเห็นโดยใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลครั้งละ 1 คน ใช้เวลา 10-15 นาที เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว สามารถควบคุมกลุ่มตัวอย่างให้ตรงกับคุณสมบัติที่ผู้วิจัยต้องการ

2. เทปบันทึกเสียง ใช้สำหรับการบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์ เกี่ยวกับบริบทชุมชนสภาพปัญหาและกระบวนกรผลิต

3. กล้องถ่ายรูป ใช้บันทึกรูปภาพแบบกระบวนกรผลิต และตัวอย่างของการพัฒนารูปแบบลดลดย เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ถูกต้อง

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการศึกษาเอกสาร ตำรา นิตยสาร อินเทอร์เน็ต และสอบถามพูดคุยกับ ผู้รู้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานผ้าบาติกของชุมชนถึงปัญหาที่พบเห็นรูปแบบลดลดย ตลอดจนนศึกษาเกี่ยวกับสภาพของชุมชนวังเขิว-วังขาว และสภาพทั่วไปของแหล่งผลิตผ้าบาติกชุมชน

5.2 การศึกษาเพื่อจัดระบบและประเด็นตามกรอบแนวคิดเพื่อตั้งคำถามการวิจัย

การพัฒนารูปแบบลดลดยกระบวนกรผลิตผ้าบาติกในจังหวัดสงขลา เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พยายามที่จะพัฒนาลักษณะรูปแบบลดลดยกระบวนกรผลิตตามความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติก คือ

- 5.2.1 ลักษณะรูปแบบลวดลายที่หลากหลาย
- 5.2.2 วิธีการและกระบวนการด้านการออกแบบรูปแบบลวดลาย
- 5.2.3 วิธีการนำเอาทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์มาใช้ในการจัดวางลวดลายอย่างเหมาะสม

โดยการร่วมกันระดมความคิด สร้างความเข้าใจปรับกระบวนการทัศน แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบคอบระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มผู้ผลิตพร้อมข้อมูลพื้นฐานจากข้อ 1 มาศึกษาจัดระบบจากเนื้อหาที่ได้ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดได้โจทย์คำถามการวิจัย

5.3 สํารวจข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาคำถามวิจัย

จัดทำโครงการวิจัยอย่างละเอียดและสร้างแบบสำรวจความคิดเห็น ด้วยการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อการตีความจากผู้วิจัยอีกครั้ง โดยพิจารณาจากบริบทต่าง ๆ พร้อมกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบเครื่องมือแบบสำรวจความคิดเห็นกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าบาติกของชุมชน เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องให้มีความถูกต้องชัดเจนและรอบคอบรัดกุมยิ่งขึ้น

5.4 การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ด้วยการลงพื้นที่แหล่งผลิตผ้าบาติกของชุมชนวังเจียว-วังขาว โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิและผู้วิจัยให้ความรู้และข้อเสนอแนะด้วยการบรรยาย สาธิตและร่วมกันปฏิบัติการจริงตามขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผน ในการวางแผนจัดเวทีการเรียนรู้ เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนให้องค์ความรู้โดยการทำต้นแบบ ขั้นตอนการออกแบบรูปแบบลวดลายลักษณะต่าง ๆ การจัดวางรูปแบบลวดลายตามทฤษฎีการออกแบบลวดลายและทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์ ที่วิทยากรและผู้วิจัยได้ออกแบบเพิ่มเติมเปรียบเทียบกับรูปแบบลวดลายเดิม เพื่อนำเสนอกกลุ่มผู้ผลิตและร่วมกันสร้างรูปแบบลวดลายต้นแบบที่กลุ่มผู้ผลิตต้องการ

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่จะบรรยายพร้อมสาธิตวิธีการกระบวนการทำให้กับกลุ่มผู้ผลิตได้ศึกษา

3. การบรรยายและสาธิตการออกแบบรูปแบบลวดลาย การวางลาย และการนำเอาทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการออกแบบ โดยวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านทำการบรรยายและสาธิตในแต่ละหัวข้อ ที่กลุ่มผู้ผลิตต้องการและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การลงมือปฏิบัติการจริง ผู้วิจัย วิทยากรและกลุ่มผู้ผลิตลงมือปฏิบัติการร่วมกันตามหัวข้อเนื้อหาและกระบวนการผลิต จนสำเร็จได้ผลผลิตรูปแบบลวดลายผ้าบาติกของชุมชนวังเจียว-วังขาว เป็นการเผยแพร่และขยายโอกาสทางการตลาดต่อไป

5.5 เก็บข้อมูลอย่างละเอียดโดยวิธีสำรวจความคิดเห็น

ผู้วิจัยนำเครื่องมือแบบสำรวจความคิดเห็นที่ประกอบด้วย รูปภาพต้นแบบรูปแบบลวดลายผ้าบาติกของชุมชนวังเจียว-วังขาว ที่ปรากฏจริงพร้อมคำถามปลายเปิดและปลายปิด ลักษณะของคำถามเป็นการถามทัศนคติและความคิดเห็น โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลครั้งละ 1 คน ใช้เวลา 10-15 นาที เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว สามารถควบคุมตัวอย่างให้ตรงกับคุณสมบัติที่ผู้วิจัยต้องการ

5.6 วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยพร้อมให้ข้อเสนอแนะ

โดยการนำข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบลวดลายผลผลิตผ้าบาติกที่สำเร็จรูปแล้ว จากการปฏิบัติการจริงแบบมีส่วนร่วมมาวิเคราะห์วิจารณ์ โดยจำแนกให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ของการพัฒนาในแต่ละแง่มุมแล้วนำมาร้อยเรียงให้เห็นภาพรวมถึงลักษณะรูปแบบลวดลายที่ปรากฏ กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้ผลิตที่จะสามารถสร้างผลผลิตให้ได้ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าบาติก (มพช.) ตรงตามวัตถุประสงค์และโจทย์คำถามการวิจัยพร้อมผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.7 นำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบของความเรียงด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ มีภาพประกอบให้เห็นจริงหลังจากจบกระบวนการข้างต้นแล้ว จะเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ต่อไป